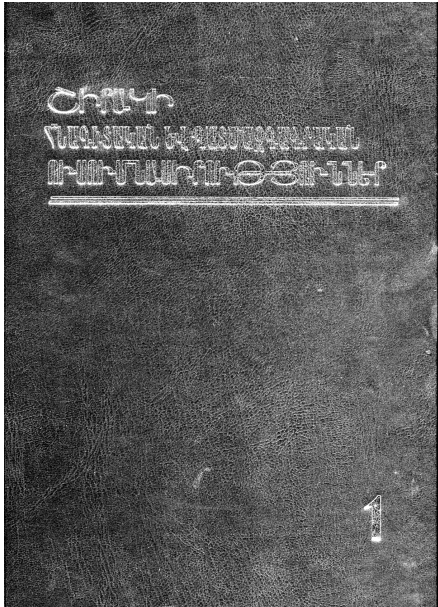

Շիրակը, ինչպես Հայաստանի մյուս պատմական գավառները, հոգևոր ու նյութական մշակույթի անսպառ զանգեղ ունի՝ հնագիտական ու պատմագիտական մեծարժեք հուշարձաններ և պատմական անհատակ անցյալ, դարերով ձևավորված ազգագրական գույներանգների ինքնատիպ զամնա և անկրկնելի քանահյուսություն, անզուգական կենցաղ և պատմության խորքերից եկող ավանդույթներ ու սովորություններ, զարմանահրաշ ճարտարապետություն ու նկարչություն և բազմազան արհեստներ ու զբաղմունքներ, ժողովրդական մեծարվեստ երգ ու երաժշտություն և մեր բազմադարյա մշակույթի բազմաթիվ այլ ձեռակերտ գոհարներ: Այլ խոսքով՝ պատմամշակութային ծովածավալ ժառանգություն, որի կրողն ու փոխանցողն մեր ժամանակակիցն է: Նրան է բախտ վիճակվել շարունակել այդ գանձերի նորօրյա ուսումնասիրությունը:

1997թ. Գյումրիում հիմնադրված ԳԱԱ Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոնն ավելի ստվարացրեց Շիրակը հետազոտող հայագետների քանակը՝ զգալիորեն խթանելով պատմական գավառի ժամանակակից ուսումնասիրությունը: Այդ տարիներին Կենտրոնում հրատարակվող «Գիտական աշխատություններ» ժողովածուի տասներեք հատորներում լույս են տեսել Շիրակի հին ու նոր պատմության, հնագիտության, ազգագրության, բանագիտության ու բանասիրության խնդիր-

ներին նվիրված շուրջ երկու հարյուր հոդվածներ ու հրապարակումներ, որոնց գերակշիռ մասը վերաբերում է Կենտրոնում ՀՀ պետությունից ֆինանսավորվող գիտական թեմաներին ու ծրագրերին:

Այդ թեմաներից մի քանիսն առանձին հոդվածներով կամ հարողումներով ոչ միայն ծանոթ են գիտական հանրությանը, այլև այսօր արդեն ամբողջական տեսք ստանալով՝ հաջողությամբ ավարտվել են ու սպասում են իրենց «լույս աշխարհ գալուն»: Այս խնդրի հաջող լուծմանն էր նպատակաուղղված «Շիրակի հնագիտական և պատմագագրական ուսումնասիրություններ» ամենամյա մատենաշարի հրատարակումը Հայագիտական կենտրոնում:

Մատենաշարի անդրանիկ պրակում (15 հրատ. մամուլ, 2010թ.), որը հրատարակել է «Գիտություն» հրատարակչությունը, տեղ է գտել Կենտրոնի ավագ գիտաշխատող, պատմական գիտությունների թեկնածու Լարիսա Եզանյանի «Շիրակի անտիկ դամբարանադաշտերը» աշխատությունը, որ նվիրված է Շիրակի մի քանի անտիկ դամբարանադաշտերի՝ Կարմրաքարի /1968/, Առափիի /1989/, Վարդքաղի /1989/ և Բենիամինի /1989-2001/ պեղումներին: Դամբարանների կառուցվածքի, թաղման ծեսի և ուղեկցող նյութերի համալիր ուսումնասիրությամբ ներկայացվում է Շիրակի մ.թ.ա. 4-5 դդ. նյութական և հոգևոր հարուստ մշակույթը:

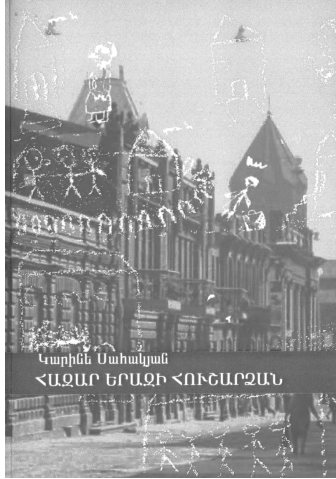

ՀՀ ԳԱԱ հայագիտական հետազոտությունների կենտրոնի գիտական խորհրդի որոշմամբ 2010թ. լույս տեսավ հոգեբանական գիտությունների թեկնածու, կենտրոնի ավագ գիտաշխատող Կարինե Սահակյանի «Հազար երազի հուշարձան» աշխատությունը (230 էջ), որը 1988թ. աղետի հետևանքների ազգահոգեբանական ուսումնասիրության հետաքրքիր ու հաջողված փորձ է: Հեղինակը գրատել է երկրաշարժի բազմաթիվ նյութեր՝ շուրջ հազար երազ, կանխատեսություններ, բնության երևույթներին առնչվող նշանակներ, սահմանային վիճակներում հայտնված մարդկանց հոգեկան ապրումների նկարագրություններ և այլն:

Հետազոտողի նպատակն է Գյումրիի պատուհասած երկրաշարժն աշխարհին

ներկայացնել իբրև բաց դաս՝ առաջադրելով ստրեսներին դիմակայելու իր հոգեբանական մոտեցումներն ու տարիների կուտակած հարուստ փորձը, փնտրելով առհասարակ աղետի սոցիալ-հոգեբանական հետևանքների հաղթահարման արդյունավետ ելուղիներ:

Կ.Սահակյանը քննարկում է երազատեսության՝ բոլորին ծանոթ և միաժամանակ առեղծվածային երևույթը էթնոհոգեբանական

կտրվածքով. մի մոտեցում, որին վաղուց մույնչափ կարոտ են թե՛ հայրենական հոգեբանությունը և թե՛ ազգաբանությունը: Եթե հաշվի առնենք նաև այն, որ ուսումնասիրողը ուշադրություն է բևեռում 1988թ. երկրաշարժին, ապա նրա հետազոտության նշանակությունն ավելի է կարևորվում: Մարդու վարքը ճգնաժամային վիճակում կարևոր է ոչ միայն նրանով, որ այդ պահերին ավելի հստակ և տեսանելի են դրսևորվում մշակութային և հոգեբանական շատ երևույթներ, որոնք առօրյա կյանքում ստվորաբար դժվար են բացահայտվում, այլև այն պատճառով, որ հնարավորություն է ընճեռում օպտիմալ միջոցներ հայտնաբերելու նման վիճակներից դուրս գալու համար:

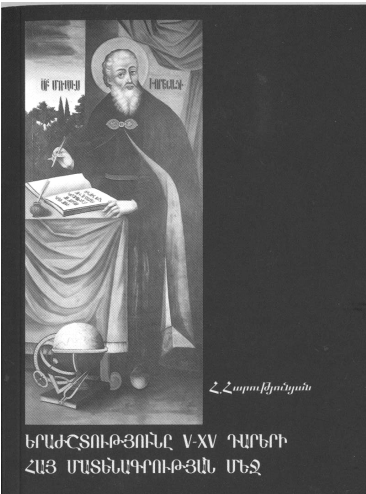
Հետազոտողը գիտականորեն հիմնավորված ցույց է տալիս ուսումնասիրության թեմայի փոխադարձ կապը և պայմանավորվածությունը գիտակցականի, ենթագիտակցականի և անգիտակցականի բժշկամիլիտոպիայական խնդրի հետ: Նման կապի բացահայտումը ևս հեղինակի ոչ պակաս արժեքավոր ձեռքբերումներից է այս բնագավառում:

Գիրքը նախատեսված է հոգեբանների, ազգագրագետների, սոցիոլոգների և ընթերցող լայն շրջանակների համար:

ՀՀ ԳԱՍ Օհրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոնը 2010թ. լույս ընծայեց արվեստագիտության թեկնածու Հասմիկ Հարությունյանի «Երաժշտությունը V-XV դդ. հայ մատենագրության մեջ» (219 էջ) աշխատությունը՝ նվիրված հայ երաժշտության պատմության մեջ արժեքներ կայացնող մատենագրական սկզբնաղբյուրների (պատմիչներ, ձեռագրերի հիշատակարաններ, գրական ստեղծագործություններ) համահավաք քննությանը: Հայագիտության տարբեր ոլորտներում լայնորեն մեկնաբանված հիշատակությունների բաղդատական դիտարկումների կողքին բերված են նոր հիշատակություններ, որոնք ընդլայնում են նախաքրիստոնեական և միջնադարյան Հայաստանի երաժշտապատմական գործընթացների ճանաչողական սահմանները:

Աշխատության արդյուրագիտական կշռելի արժեքից գատ, առաջին հերթին, կարևոր է նրա վերլուծական կողմը, ինչի արդյունքը վերահիշյալ արդյուրների հիման վրա երաժշտագիտական հարցերի խմբավորումն է, դրանց գիտական հանգույցների հստակեցումը, այս կամ այն գիտական հիմնախնդրի նորովի ձևակերպումը: Նշվածները՝ որպես ուսումնասիրության հիմնական նպատակներ, գիտակցված և հստակ որոշարկված են աշխատանքի առաջաբանում և հետևողականորեն

քննության են առնված նրա երեք գլուխներում:

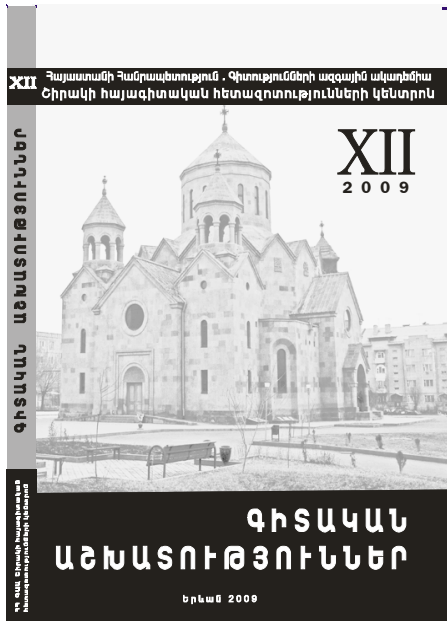
Նկատի առնելով այն, որ հայ երաժշտական միջնադարագիտության առավել զարգացած ճյուղը հոգևոր երգարվեստի հետազոտական դաշտն է, մաս այն, որ դիտարկվող ժամանակահատվածը (V-XVդդ.) դասական է համարվում հենց այդ ճյուղի համար, կարելի է կարծել, որ ուսումնասիրության նյութը կշրջանակվեր հենց մասնագիտացված երգարվեստի սահմաններում: Սակայն, ըստ էության, նման բնույթի աշխատության համար տրամաբանական, բայց մեր երաժշտագիտական գրականության մեջ ոչ այնքան շատ հանդիպող սկզբունքով, կողք կողքի «հավասար իրավունքներով» դիտարկվում են մոտոդիկ երաժշտության տարբեր ճյուղերի առնչվող աղբյուրներ և հիշատակություններ:

Քաղված տեղեկություններն ընդգրկում են հայ երաժշտության պատմության շատ ավելի ընդգրկուն շերտ՝ հնագույն շրջանից սկսած: Այլ խոսքով՝ հեղինակը ձգտել է առավելագույնս ամփոփել դասական պատմագրության հաղորդած տեղեկությունների ամբողջ զանգվածը, ինչը և հիմնավոր է դարձնում աշխատանքը թե՛ պատմական ընդգրկումների, թե՛ հայ միջնադարյան երաժշտության ձևավորման և զարգացման պատմական տրամաբանության առումներով:

Գիրքը հասցեագրված է հայ մշակույթի պատմության խնդիրներով զբաղվող մասնագետներին, ինչպես նաև հայագիտությանը հետաքրքրվողներին:

Լույս տեսավ ՀՀ ԳԱԱ Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոնի «Գիտական աշխատություններ» ժողովածուի XII հատորը՝ 12 հրատ. մամուլ ծավալով, պրոֆեսոր Ս.Հայրապետյանի ընդհանուր խմբագրությամբ:

Հատորում ընդգրկված են 26 հոդվածներ, հրապարակումներ և հաղորդումներ հայագիտության և հումանիտար գիտությունների այլ ոլորտներից: Ներկայացված աշխատանքների հիմնական մասը, տարիների ընթացքում ձևավորված ավանդույթի համաձայն, առնչվում է պատմական Շիրակ գավառի պատմաաշխարհային ժառանգությանը և կատարված է կենտրոնի գիտաշխատողների հեղինակությամբ: Դրանցում արծարծվող թեմաները վերաբերում են Կապսի վարդրոնգիդարյան հուշարձանների նկարագրությանը (պատմ. գիտ. թեկնածու Լ.Եզանյան, Հ.Խաչատրյան, Լ.Պետրոսյան), Շիրակի հնագույն պատմությանն առնչվող մի քանի սեպագիր անունների ու ժայռապատկերների վերծանմանը (պատմ. գիտ. դոկտոր Ս.Պետրոսյան, Լ.Պետրոսյան), Շիրակի և հարակից գավառների նոր շրջանի պատմությանն ու հասարակական-քաղաքական կյանքին (պատմ. գիտ. թեկնածուներ Ա.Հայրապետյան, Կ.Ալեքսանյան, Գ.Այվազյան, Ա.Ա.Կոպով), դերձակությանը Ալեքսանդրապոլի արհեստների համակարգում (պատմ. գիտ. թեկնածու Կ.Բազեյան), հետադետյան Գյումրու կերպարվեստին (մանկ. գիտ. թեկնածու Լ.Աթանեսյան), Ալեքսանդրապոլ-Լենինականի 1914-1930թթ. ժողովրդագրական դրությանը (պատմ. գիտ. թեկնածու Ա.Բոյաջյան), աշուղ Շերամի կենսագրական նյութերի և երգերի քոչարյանական գրառումների արժեքավորմանը (արվեստագիտության թեկնածու Հ.Հարությունյան):

Կենտրոնի երկու գիտաշխատողների հրապարակումներում շիրակյան նյութերի քննության արդյունքներն ընդհանրացվել են համահայկական համատեքստում. պատմ. գիտ. քնննածու Լ.Եզանյանը դիտարկել է Շիրակի Մեծ Մեայասար գյուղի մոտ հայտնաբերված հնավայրից գալի զոհարների վաղըրոնգիդարյան ծեսի գաղտնագիրը հայոց «գելկապի» աղոթքներում, հոգ. գիտ. քնննածու Կ.Սահակյանը և Ռ.Հովհաննիսյանը՝ միջմշակութային արժեքների հոգեբանական ազդեցությունը անձի վրա:

Հատորում տեղ են գտել նաև Հայաստանի այլ գիտական կենտրոնների և բուհերի ներկայացուցիչների հրապարակումները: Դրանց թվում են Ս.Աղաջանյանի, Գ.Խաչատրյանի, Ս. Մելքոնյանի աշխատանքները՝ նվիրված համապատասխանաբար Գ.Մահարու, Մ.Արմենի, Հ.Թումանյանի ստեղծագործությունների գեղարվեստական և լեզվաբանական խնդիրներին: Հայոց լեզվի շարահյուսության և դասավանդման մի շարք հարցեր են քննության առնվել Ս. Հայրապետյանի, Լ. Խաչատրյանի, Ա.Աբրահամյանի, Գ.Մանուկյանի, Տ.Մարաբյանի հոդվածներում: Գերմաներենում կերպարաժանանակային փոխհարաբերության տիպարանական բնութագրին է անդրադարձել Շ.Տեր-Արամյանը:

Վ.Ղամբարյանի և Ա.Բարսեղյանի հաղորդումներով ներկայացված են համապատասխանաբար հայոց մեջ մասնատուփերի պատրաստման ավանդական արվեստը և 1950-2007թթ. հայկական գեղարվեստը: Գեղարվեստական ստեղծագործությունների գունաբանական առանձնահատկություններին, ինչպես նաև միջմշակութային կրթության հիմնախնդիրներին են անդրադարձել Ն.Խաչատրյանն ու Լ.Փարսադանյանը:

«Գիտական աշխատություններ»-ի 12-րդ հատորը նախորդների նման ունի նաև տպագրված նյութերի համառոտ ռուսերեն և անգլերեն ամփոփումներ և ավարտվում է «Գիտական լրատու» բաժնի հետաքրքիր նյութերով:

ՀՀ ԳԱԱ Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոնը նախորդ հա-

մանման գիտաժողովից երեք տարի անց՝ 2010թ. հոկտեմբերի 22-24-ին, հրավիրեց «Շիրակի պատմամշակութային ժառանգությունը»՝ թվով ութերորդ գիտական նստաշրջանը: Պարբերաբար անցկացվող հեղինակավոր այս գիտաժողովը ակնառու երևույթ է ոչ միայն Գյումրու, այլև հանրապետության գիտական և մշակութային կյանքում: Քաղաքի գիտական մտքին նոր թափ հաղորդելով՝ այն աստիճանաբար ավելի է ընդլայնում իր թեմատիկ և ներկայացուցչական շրջանակները: Այսպես. եթե նախորդ յոթ գիտաժողովները հանրապետական մասշտաբների մեջ էին տեղավորվում, ապա վերջինը՝ ութերորդը, հատկորոշվում էր այլ երկրների (Իտալիա, Ֆրանսիա, Գերմանիա, Ճապոնիա, ԱՄՆ, Ռ-Դ, Վրաստան) հայտի հայագետների գործուն մասնակցությամբ, որոնք իրենց արդյունավետ մասնակցությամբ, իրոք, միջազգային հարթության վրա դրեցին պատմական Շիրակ գավառի պատմամշակութային ժառանգության գիտաքննական արժեքավորումը:

Երեք օր շարունակ Գյումրու «Պրոգրես» համալսարանի լսարաններում շիրակագիտությանն առնչվող իրենց արդիական ու հետաքրքիր գիտական հաղորդումներով, դրանց շուրջ բուռն ու երբեմն էլ կրքոտ բանավեճերով, քաղաքի մտավորականների և ուսանող երիտասարդության հետ բովանդակալից հանդիպումներով հանդես եկան բազմաթիվ նշանավոր հայագետներ՝ հանրապետության մի շարք հեղինակավոր գիտական կենտրոններից: Ինչպես իր ողջույնի խոսքում նշեց ՇՀՀ կենտրոնի տնօրեն, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Ս.Հայրապետյանը, նրանցից շատերը մեկ անգամ չէ, որ հանդես են եկել գիտական այս ֆորումում, և նրանց նոր ելույթներն սպասված են այստեղ:

Միևնույն ժամանակ գիտաժողովը նշանա-
վորվեց նորանոր հայազեւոնների ակտիւ
մասնակցությամբ ու ձեռքբերումներով:

Գիտաժողովի մասնակիցներին
ջերմորեն ողջունեցին և արդյունավետ
աշխատանք մտքեցին նաև ՀՀ ԳԱԱ
Հայագիտության և հումանիտար
գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս-
քարտուղար, գիտաժողովի կազմկոմիտեի
նախագահ ակադեմիկոս Վ.Բարխուդար-
յանը, Շիրակի փոխմարզպետ Ս.Պետրոսյա-
նը, Հայ Առաքելական եկեղեցու Շիրակի հո-
գևոր թեմից՝ Նարեկ եպս Շաքարյանը:

Գիտաժողովի առաջին լիազումար
նիստը նվիրվեց Անիի եկեղեցական
համալիրի զարդերից մեկի՝ Բազմայրի
վանքի հազարամյա հոբելյանին: Վանական
այս համբավվոր համալիրի մասին
ծավարուն ու համակողմանի հաղորդումով
հանդես եկավ Կ.Մաթևոսյանը (Մաշտոցյան
Մատենադարան)՝ կարևորելով նախ՝
կառույցի ճարտարապետական բարձր
արժեքը և ապա՝ այստեղ ծավալված գիտա-
կան-գրչական գործունեության պատմական
նշանակությունը: Հետաքրքիր ու բովանդա-
կալից հաղորդումներով լիազումար նիստում
հանդես եկան նաև բանասիրության
դոկտորներ Ա. Իսահակյանը,
Դ. Գասպարյանը, Ն. եպս. Շաքարյանը,
դոցենտ Կ.Սահակյանը:

Այնուհետև աշխատանքները ծավալվե-
ցին մասնաճյուղերում:

Ա մասնաճյուղում ընդգրկված էին
հնագիտության, մարդաբանության, վիմա-
գրության և պատմագիտության ոլորտները:
Յուցադրվող նյութերի առատությամբ
ներկայացվեցին Շիրակի Մեծ Մեպասարի
վաղբրոնզիդարյան օջախների պատվան-
դաններին (Լ.Եզանյան, ԸՀՀԿ), Շիրակի
հնագիտական հուշարձաններից հայտնա-
բերված գտածոներին (Հ.Աղեկյան, ՇԵԹ),
Խաչի Չորի վիմագրերին (Ա.Մանուչարյան,
ԳԱԱ ՀԱԻ), հնդեվրոպական միգ-
րացիաներին (Ա.Խուդավերդյան, ԳԱԱ ՀԱԻ),
Էրիախի երկրի տնտեսությանը (Բ.Ավագյան,
ԿԱԹ) նվիրված հաղորդումները:

Շիրակի հնագույն շրջանի և XX դարա-
սկզբի պատմագիտական թեմաների
շրջանակում ներառված էին հնագույն
աստվածությունների անունների
(Ս.Պետրոսյան, ԳԱԱ ԸՀՀԿ), Օրոնտես-
Երվանդի հակամակեդոնական
գործունեության խորենացիական տվյալների
(Լ.Պետրոսյան, ԳԱԱ ԸՀՀԿ), միջնադարում
Տայքի և Անիի Բագրատունիների փոխհա-

րաբերությունների(Ա.Ակոպով, ԳԱԱ ԸՀՀԿ),
Ալեքսանդրապոլի գավառում վերաբնակված
ռուսների (Ա.Հայրապետյան, ԳԱԱ ԸՀՀԿ),
«Արարատ» ամսագրում 1860-1880-ական թթ.
Ալեքսանդրապոլի կրթական-հասարակական
կյանքի լուսաբանման (Գ.Այվազյան, ԳԱԱ
ԸՀՀԿ), 1921թ. հունվար-ապրիլ ամիսներին
Ալեքսանդրապոլում ժամանակավոր իշխա-
նության մարմինների գործունեությանը (Կ.Ա-
լեքսանյան, ԸՀՀԿ), Գ.Գյուրջիկի հայկական
ինքնությանը (Ա.Մելիք-Սարգսյան, ՊՄՊ ՇԾ)
նվիրված մի շարք նորահայտ փաստերի ու
վարկածների քննական ուսումնասիրությունը:
Դրանցից շատերի շուրջ ծավալվեցին բուռն
քննարկումներ ու բանավեճեր: Այնհայտ էր
այդ հետազոտությունների շարունակակա-
նության և հետագա խորացման
միտվածությունը:

Գիտաժողովի Բ մասնաճյուղի թեմատիկ
շրջանակներում ներառված էին ճարտարա-
պետությանն ու արվեստարանությանն առնչ-
վող հաղորդումները: Գիտաժողովի մասնա-
կիցները մեծ հետաքրքրություն
ցուցաբերեցին երկու ճապոնացի
գիտնականների՝ Ս.Սասանոյի և Յ. Ֆու-
ջիտայի հաղորդումների նկատմամբ:
Առաջինը նվիրված էր Արագածի Սբ Եր-
րորություն եկեղեցու ճարտարապետական
ծազումնաբանությանը, մասնավորապես,
եկեղեցու կառուցվածքի, նրա զմբեթի
ճարտարապետական
առանձնահատկություններին: Երկրորդում
խոսվում էր Պեմզաշենի եկեղեցական
համալիրի խաչածև եկեղեցու զմբեթի
կառուցվածքի շինարարական առանձնա-
հատկությունների մասին:

Հին Հայաստանի տաճարների կառուց-
վածքի, Մարմաշենի վանքի կաթողիկե եկեղե-
ցու դեկորատիվ հարդարանքների մասին խո-
սեցին Հ.Հակոբյանը (ԵՊՀ) և Մ.Հարաբյանը
(ԳԱԱ ԱԻ): Վ.Մուտարելիի (Ֆրանսիա) հա-
ղորդումը նվիրված էր Հայաստանում իրակա-
նացվող ճարտարապետական վերականգ-
նումների խնդիրներին՝ Բենիամինի
հնավայրի օրինակով: Ա.Ահարոնյանի «Դեպի
Անի» ուղեգրությանն էր նվիրված
Գ.Խաչիկյանի հաղորդումը, որտեղ տրված էր
Բագրատունյաց մայրաքաղաքի
ճարտարապետության արժևորումը՝ ուղե-
գրության հեղինակի կողմից:

Մասնաճյուղում ներկայացված աշխա-
տանքների մեջ իր թեմայով ու բովանդակու-
թյամբ առանձնահատուկ էր Ա.Հայկազունի
(ԵՃՊԹ) «Նոյյան տապանի կառուցվածքա-
յին հորինվածքը և աշխարհի քառակողմ ու

եռաբաժան համակարգը» հաղորդումը: Կրոնական, առասպելաբանական, ազգաբանական հիմնադրույթների բաղդատական վերլուծության միջոցով հեղինակը առաջ քաշեց Նոյյան տապանի կառուցվածքին վերաբերող մի վարկած, որի հիմքում հայկական հնագույն պաշտամունքային կառույցների հավանական նմանությունն է տապանի եռաստիճան հորինվածքին: Բանախոսն իր դրույթները զուգակշռեց բազմաթիվ պատմաաշակութային երևույթների հետ, այդ թվում նաև՝ Հայկական լեռնաշխարհի հասարակական կյանքի և պետական վաղ գոյածների եռադաս համակարգի հետ:

Գիտաժողովի մասնակիցներին հաճելիորեն զարմացրեց և մեծ բավականություն պատճառեց Նոյին և Արարատ լեռանն առնչվող պատմաաշակութային խնդիրների ինքնօրինակ քննությանը նվիրված մեկ այլ ելույթ ևս, որը ներկայացվեց գիտաժողովի եզրափակիչ լիազումար նիստում իտալացի հայագետ Ա.Վարդանյանի կողմից: «Նոյյան տապանի, մնացածների և հայերի հետքերի որոնում» թեմայով զեկուցմամբ ներկայացվեցին հեղինակի շուրջ 20 տարիների հետազոտությունների արդյունքները՝ կատարված Արարատ լեռան վրա: Վեր հանվեցին Նոյյան տապանի և հայերի խնդրահարույց փոխառնչությունների մի շարք ուշագրավ հարցեր:

Բ մասնաճյուղում ներկայացված չորս երաժշտագիտական հաղորդումներում քննության առարկան Շիրակի աշուղական արվեստի խնդիրներն էին: Կենտրոնի գիտական քարտուղար Հ.Հարությունյանի հաղորդումը նվիրված էր երաժշտագետ-ֆոլկլորագետ, ՇՀՀ կենտրոնի ավագ գիտաշխատող, ամժամանակ կյանքից հեռացած Հասմիկ Ափինյանի «Միտ երգիչը. Աշուղ Իգիթ» գրքին, որը հրատարակության է պատրաստել ՇՀՀ կենտրոնը: Գրքի առաջին բաժինն ամբողջությամբ նվիրված է աշուղի կյանքի ու ստեղծագործական գործունեության կարևոր փուլերին, երկրորդն ամփոփում է աշուղի անտիպ երգերի 55 նմուշները: Բանախոսը փորձեց ներկայացնել հեղինակի մանրախույզ աշխատանքի արդյունքները, որոնք հիմնականում վերաբերում են աշուղի մեղեդիակերտման առանձնահատկություններին և որոնց բացահայտման շնորհիվ ստեղծվել է գրքի տեսական-վերլուծական բաժինը: Ընդգծվեց այն, որ երաժշտագիտական խորը վերլուծությունը, որը Հ.Ափինյանի տախներ ի

վեր հետևողականորեն շարունակվող նվիրյալ աշխատանքի արդյունքն է, արժանի է բարձր գնահատականի: Այսօր նրա սկսած գործը Կենտրոնում շարունակվում է:

Ալեքսանդրապոլի աշուղական դպրոցի փայլուն ներկայացուցիչ աշուղ Ջիվանու ազգային-հայրենասիրական երգերի վանկաչափական կառույցներին էր նվիրված Ա.Բաղդասարյանի /ԳԱԱ ԱԲ/ հաղորդումը: Յուրովի համակարգված ու մշակված ներկայացվեցին կցորդ բացականչությունների և բառերի ոտքատեսակներն ու արժևարվեց դրանց տեսակարար կշիռը Ջիվանու հայրենասիրական երգերում:

Մեծ հետաքրքրություն առաջացրեց Ջ.Թագակչյանի /ԳԱԱ ԱԲ/ հաղորդումը, որը նվիրված էր 1927թ. երաժշտագետ Զ.Քուչնարյանի «Ֆոնոգրաֆով» ձայնագրած աշուղ Շերամի հեղինակային կատարումներին: Ներկայացվեց շուրջ 11 երգ, և արվեց դրանց նուտագրված վերծանությունների վերլուծական քննություն: Անտարակույս, աշուղ Շերամի կատարումները՝ որպես հայտնություններ, նոր ու համարժեք գնահատականների կարող են, բնականաբար դրանք այս ֆորումում բուռն քննարկման արժանացան:

Բացի աշուղական երգերից, մասնաճյուղում ներկայացվեց նաև հաղորդում Ն.Տիգրանյանի այն մտղամների մասին, որոնք կոմպոզիտորը մշակել է եվրոպական կամերային տարրեր անսամբների համար /Հ.Հարությունյան, Ե.Վարդայան, ԳԱԱ ՇՀՀԿ/: Արևելյան պրոֆեսիոնալ դասական երաժշտության այս արժեքավոր նմուշների ձեռագիր պարտիտուրների հորինվածքային և ֆակտուրային լուծումները թույլ են տալիս դրանք դասել հայ կամերային-գործիքային երաժշտության կարևոր ձեռքբերումների թվին: Բանախոսները նաև նշեցին, որ ԳԱԱ ՇՀՀ կենտրոնը ձեռնամուխ է եղել դրանց հրատարակման գործին:

ՇՊՄԺ գիտաժողովներում ավանդաբար անդրադառնում են նաև անհատ արվեստագետների ստեղծագործությանն ու գործունեությանը: Այսպես. Լ.Աթանեսյանի /ԳԱԱ ՇՀՀԿ/ հաղորդման մեջ ամփոփված էին գյումրեցի գեղանկարիչ Վազգեն Ստեփանյանի ավելի քան 20 տարիների ստեղծագործական կենսագրությունը, նրա հետաքրքրությունների շրջանակը, սիրված թեմաները՝ ժանրային սյուժեների, քաղաքային ու գյուղական տեսարանների, բնանկարների վերլուծությամբ:

Ա.Մարգարյանը /ԵԳՊԱ ԳՄ/ անդրադարձավ գյումրեցի հայտնի քանդակագործ

Չավեն Կոչտոյանի կյանքին ու ստեղծագործության բնութագրին: Նշվեց, որ հեղինակի բազմաժանր ստեղծագործության մեջ, այդուհանդերձ, գլխավոր հերոսը հին ու նոր գյուրեցին է՝ իր անկրկնելի կերտվածքով:

Առավել ընդհանրացված էր Ա.Գևորգյանի /ԵԳՊԻ ԳՄ/ ելույթը՝ նվիրված Գյուրբու կերպարվեստի արդի դրսևորումներին: Բանախոսը հիմնականում անդրադարձավ հետադետյան Գյուրբուում այլընտրանքային արվեստների միջոցների համատեղելիության հիմնախնդիրներին:

Թատերագետ Լ.Մութաֆյանը /ԵԿԹՊԻ/ իր հաղորդումը նվիրել էր Գյուրբու դրամատիկական թատրոնում Շեքսպիրյան ներկայացումների արժեքավորմանը՝ ընդգծելով, որ դրանք գոյավորեցին խորհրդահայ թատրոնում շեքսպիրյան բեմադրությունների նոր միտումներ և արտահայտչաձևեր, ռեժիսորական -դերասանական մեկնաբանությունների ինքնատիպ հնարավորություններ:

Գիտաժողովի Գ մասնաճյուղում ընդգրկված էին ազգաբանության, բանագիտության և բանասիրության վերաբերյալ արժեքավոր հաղորդումներ: Աշխատանքները հազեցած էին բազմաբնույթ թեմաների արծարծմամբ, որոնք մեծ հետաքրքրություն առաջացրին թե՛ գիտաժողովի մասնակիցների, թե՛ Գյուրբու հասարակայնության շրջանում:

«Լոսանջելեսյան «Համայնապատկեր»-ը և Գյուրբին» հաղորդումով հանդես եկավ գյուրեցի, այժմ ԱՄՆ-ում հրատարակվող «Համայնապատկեր» մշակութային հանդեսի գլխավոր խմբագիր Ս.Գյոդակյանը, որը խոսեց հայրենիք-սփյուռք կապերի ամրապնդման գործում հանդեսի նշանակալի դերի ու ձեռքբերումների մասին: Շոշափվեցին բազմաթիվ հարցեր մաս Գյուրբու մտավորականների և հանդեսի միջև տարիների ընթացքում ամրապնդված ստեղծագործական կապերի մասին:

ՀՀ ԳԱԱ ՇՀՀ կենտրոնի տնօրեն, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Ս.Հայրապետյանն անդրադարձավ Գյուրբու արդի խոսվածքին, որը ձևավորվել է 19-րդ դարի առաջին կեսին արևմտահայերի հոծ զանգվածների դեպի Արևելյան Շիրակ ներգաղթի շնորհիվ: Վերջին տարիներին իրականացված ժողովրդական, բարբառագիտական, բանագիտական լուրջ ու մանրաբնին ուսումնասիրությունների հիման վրա ներկայացվեցին Գյուրբու խոսվածքի հնչյունական, բառակազմական և քերականական

իրողությունների ընդհանուր պատկերը, զարգացման առանձնահատուկ գծերը, արդի վիճակը: Հաղորդումը, որով բնութայան էր առնում արդի հայ բարբառագիտության քիչ ուսումնասիրված իրողություններից մեկը, առանձնակի ուշադրության արժանացավ և բազմաբնույթ հարցադրումներ առաջ բերեց գիտաժողովի մասնակիցների ու ներկաների շրջանում:

Ինչպես նախորդ, այնպես էլ այս գիտաժողովում մեծաթիվ էին Շիրակի ազգագրությանն ու բանահյուսությանը նվիրված հաղորդումները: Է.Խեմչյանը /ԳԱԱ ՀԱԻ/ խոսեց Գյուրբու բանահյուսական ավանդույթի մեջ Պողոս Մուկուչի կերպարին առնչվող արխիվային նյութերից, որոնք հավաքված են Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտում:

Ժողովրդական բժշկության ավանդական եղանակներին էին նվիրված Կ.Բազեյանի /ԳԱԱ ՇՀՀԿ/, Ե.Չաքարյանի /ԳԱԱ ՀԱԻ/ հաղորդումները: Գյուրբիում գրառված նյութերի հիման վրա Կ.Սահակյանի ու Ռ.Հովհաննիսյանի /ԳԱԱ ՇՀՀԿ/ հաղորդման մեջ ներկայացվեց Սբ Սարգիսը ժողովրդական պատկերացումներում: Ժ.Խաչատրյանը /ԳԱԱ ՀԱԻ/ անդրադարձավ Գյուրբիում Անդաստան անելու եկեղեցական ծեսին, մաս ժողովրդական տոնախմբության տեղային առանձնահատկություններին: Հ.Ասատրյանի /ԳԱԱ ՀԱԻ/ հաղորդման նյութը վերաբերում էր գյուրեցի երեխաների կենցաղում մանկական խաղերի անունների բանաձևային նշանակությանը:

Բուռն բանավեճի առիթ հանդիսացան Ն.Մարգարյանի /ԳԱԱ ՀԱԻ/ Գյուրբու հանրային տարածքներում կանգնեցվող հուշարձանների հարցի շուրջ կատարված դիտարկումներն ու մեկնաբանությունները:

Գյուրբու ավանդական ուտեստն այս անգամ ներկայացված էր «Տարի հացի» արարողության /Ն.Շամամյան, ԳԱԱ ՀԱԻ/ և 20-րդ դարի վերջի ու 21-րդ դարի սկզբի Ամանորի ծիսակարգի շրջանակներում /Օ.Հարոյան, ԳԱԱ ՇՀՀԿ/: Լավեցին հաղորդումներ՝ նվիրված արդի Գյուրբու կրոնական համայնքներում կնոջ դերի, ինչպես մաս դրանց նկատմամբ շրջապատի պատկերացումների, վերաբերմունքի ու գնահատականի վերաբերյալ դաշտային հետազոտական աշխատանքների արդյունքների մասին /Ս.Պողոսյան, Ա.Ստեփանյան, ՀԱԻ/:

Գիտաժողովում արդի շեշտադրումներով ու մոտեցումներով էր ներկայացված գրական

կյանքը: Դ.Գասպարյանի «Կարսից դեպի հավերժություն» սուր շեշտադրումներով ելույթը առաջին լիազումար նիստում նվիրված էր Եղ. Չարենցի նորահայտ անտիպ ժառանգությանը: Ավ. Իսահակյանը խոսեց Իսահակյան տոհմի շիրակյան ակունքների մասին: Լենինականյան որբանոցների կյանքի գեղարվեստական վերածությանն էր նվիրված Մկրտիչ Արմենի «Մկառու 89» վիպակի վերաբերյալ Գ.Խաչատրյանի /Գ.ՊՄԻ/ հաղորդումը:

Հայաստանի գրողների միության Գյումրու բաժանմունքի նախագահ Ա.Կարապետյանը ներկայացրեց գրող Պատվական Դուկայանի դիմանկարը, ստեղծագործական ժառանգությունը: Միջնակութային արդիական հարցեր արծարծվեցին Ա.Մարգարյանի /Գյումրու ԶՈՒԿ/, Ա.Սահակյանի /Գ.ՊՄԻ/, Ա.Տեր-Մինասյանի /ԲՀՏ/ հաղորդումներում:

Բովանդակալից ու հրապուրիչ էր գիտաժողովին ուղեկցող մշակութային միջոցառումների շարքը՝ Հառիճավանք, Գյումրու օր, Շիրակի ազգագրական երգ ու նվագ և այլն:

Բոլոր մասնաճյուղերի աշխատանքներն ամփոփվեցին և՛ աշխատանքային օրակարգի վերջում, և՛ գիտաժողովի եզրափակիչ լիազումար նիստում: Այստեղ ամփոփիչ ելույթներով հանդես եկան մասնաճյուղերի նախագահներ՝ Մ.Հասարայանը, Ս.Պետրոսյանը և Ս.Պողոսյանը: Նրանք հանգամանորեն անդրադարձան գրեթե բոլոր ելույթներին, տրվեցին դրանց գիտական բնութագրություններն ու գնահատականները: Այդպիսով, ամփոփվեց հայագիտությանը նվիրված ևս մեկ ֆորում, որը շարունակեց կենտրոնի կողմից տարիներ առաջ կյանքի կոչված հայագիտական հետազոտությունների այս ոլորտի լավագույն ավանդույթները:

Իր եզրափակիչ ելույթում ՇՀՀ կենտրոնի տնօրեն Ս.Հայրապետյանը խոսեց ՇՊՄԺ միջազգային 8-րդ գիտաժողովի կայացման, նրա առաջադիր խնդիրների և նպատակների իրականացման, ինչպես նաև շիրակագիտության մեջ նրանով ըստ էության նոր հանգրվանի հասնելու մասին: Գիտական այդ մեծամասշտաբ միջոցառումը գնահատվեց ժամանակակից հայագիտության զարգացման համատեքստում, ինչի շնորհիվ ուրվագծվեցին Շիրակի հայագիտական ուսումնասիրության ուղեցիկները և առաջնահերթությունները 21-րդ դարի առաջին քառորդին: